

ministerstvu kmetijstva, slavni deželni vladi, potem velečastiti duhovščini izreči najprisrčnejšo zahvalo za prijazno in dobrovoljno podporo naši družbi.“

„Po državi nam dovoljene podpore so nesle dobrega sadu. Vzlasti živinoreja se je, kakor so izrekli izvedenci, izdatno zboljšala. Prav lepa razstava kmetijskih pridelkov, ki je bila dne 2. oktobra t. l. v Novomestu, je pokazala, da so kranjski kmetovalci začeli si sami zboljševati svoj stan. Dotični razstavní odbor si je z osnovo te razstave zaslužil hvalo vse dežele.“

„Slavni deželni zbor kranjski je sklenil, da se bo leta 1882. obhajal 600letni spomin, kar je dežela kranjska prišla k najsvitlejši in najvišji cesarski rodovini Habsburški; deželni odbor bo za to slovesnost sestavil poseben program. Dežela kranjska je v teh 600 letih svojo vdanost do avstrijske cesarske hiše spričala z blagom in krvijo. Še nedavno — burnega l. 1848. — je kranjsko prebivalstvo s svojim mirnim in udanim vedenjem pokazalo svojo ljubezen, svojo neomajljivo zvestobo do svoje starodavne cesarske hiše. Kar ni bilo nikjer, je bilo pri nas: ne ene politične nerednosti ni bilo. S pravim ponosom smemo reči: Kranjska se šteje k najzvestejšim med zvestimi deželami. (Živahno pritrenje.) Da bodo naši kmetovalci, katerih število je med prebivalci naše domovine največe, pridružili se tej slovesnosti z največo radostjo, to stoji. Centralni odbor naše družbe si bo prizadeval, da se bodo tudi udje njeni v obilnem številu vdeležili te vzlasti o sedanjí dóbi pomenljive in važne svečanosti ter svojo več stoletij neomadeževano ohranjeno zvestobo in ljubezen do naše najviše cesarske rodovine in do našega najmilostljivejšega cesarja in gospoda skazali na najbolj spodoben način.“

„Tudi danes, predno gremo na svoje delo, kličemo vsi z navdušenim srcem: Živili presvitli, ljubljeni naš cesar Franc Josip I.!“ (Ves zbor kliče navdušen „živijo!“ in „hoch!“) (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Staro keltsko mesto Nevioudunum

pri Krškem na Dolenjskem.

Kranjska dežela je v zemljepisnem in zgodovinskem obziru tako vevažna in tako mikavna, da je le obžalovati, da se v domačih knjigah njene znamenitosti iz sedanjosti in preteklosti tako redko opisujejo. Iz zelo obširne kranjske zgodovine hočem danes pozornost čast. čitateljev obrniti zlasti na nek kraj, na staro mesto, katero se je do sedaj v slovenskem jeziku le še malo ali celó nič opisovalo. Starodavna Emona (sedanja Ljubljana), glasovito mesto Metullum na Notranjskem (na tem kraju je sedaj vas Metule v obloški fari), ti dve znamenitosti stare Kranjske ste bili uže večkrat tudi predmet razprave v našem domačem jeziku, a o ne manj važnem keltskem mestu Nevioudunum se je baje le malo pri nas pisalo.

Prvotni stanovalci na Kranjskem so bili stari Iliri. Ali uže zelo zgodaj so bili pregnani iz svojih sedežev po Keltih, kateri so došli iz stare Galije, sedanje Francoske. Ostanke starih Ilirov so še Albanci v turški državi na jugu Hercegovine in Črnogore. V kranjski deželi in sosednjih pokrajinah so se pa uže pred kacimi 300 leti pr. Kr. naselili Kelti. (Potomci starih Keltov so še samo na Irskem.) Delili so se na več plemen. Od teh imenujmo Tavriské, Karnce (od teh poslednjih je utegnila Kranjska svoje ime dobiti), Latobike, Katalé, Japode. Po dolenjski strani okoli Krke in Save je bi-

valo keltsko pleme Latobikov. Kelti so bili v obče še precej omikan narod, zlasti z ozirom na starodavno dobo, v kateri so živeli. Za poljedelstvo se sicer niso dosti menili, a v izdelovanji kovin, orodja in orožja ter raznih kinčev bili so uže precejšnji mojstri, kakor svedočijo razni spominki, izkopani v različnih krajih, kjer so Kelti bivali. Njih izobraženost nam pričajo tudi mesta, katera so uže stavili; kajti zgodovinsko je dokazano po glasovitih učenjakih, da so bili ravno Kelti temelj postavili štajarskima mestoma, Ptuju in Celju, stari Emoni, stari Vrhniki (latinsko Nauportus) in nekemu mestu blizo sedanjega Trebnjega, ki se je latinsko zvalo „Praetorium Latobicorum“.

A Kelti so bili tudi ustanovili za Rimljanov najvažnejše mesto na Dolenjskem, namreč naše „Neviodunum“, o katerem smo se danes na podlagi Dimiceve kranjske zgodovine nekaj več povedati namenili.

V tej starodavni dóbi, nekaj sto let pred Kristusom in nekaj po Kr. sta bila od Ljubljane po dolenjski strani, kjer je bilo keltsko pleme Latobikov, do Karlovca samo dva večja kraja znana; to je bilo uže omenjeno staro samostojno mesto manjšega obsega, zvano „Praetorium Latobicorum“ (blizo Trebnjega) in „Neviodunum“.

Neviodunum je bilo samostojno mesto (municipij) Keltov,*) kateremu so Rimljani po tem, ko so si bili te kraje l. 14. p. Krist. popolnem prisvojili, še dosti pravic pustili. Lega tega mesta je bila blizo Krškega, v leskovški fari na Dolenjskem, tam, kjer ste dandanes vasi Drnovo in Vihre, torej ne daleč od Krke in Save, ki se tukaj blizo zlivate. Da je to mesto od Keltov izviralo, nam dokazuje uže njegovo ime, kajti 4 mesta v stari Galiji so se tudi tako zvala. V krškem okraju je dandanes vas z imenom Dunaj, katero ime ima keltsko koreniko, kakor Nevioudunum.

Sicer so pa tudi imena Sava, Alpe (planine) keltskega izvira. Razen imena nam pričajo tudi izkopanine iz podrtin tega starega mesta, da so mu bili Kelti utemeljitelji. Našel se je namreč pečatni prstan, na katerem so bile take podobe, kakor na denarjih, najdenih v stari Galiji. Tudi so se našli v okolici nekatere reči iz broná, katero kovino so znali zlasti stari Kelti dobro izdelovati.

Paganski grobovi v krškem okraju pričajo ravno tako, da so v teh krajih bivali stari Kelti, kateri so uže veliko let pod rimljansko oblastjo v miru in blagostanji živeli, ker se niso bili tem mogočnim svetovnim vladarjem vtavljali. Zato se pa iz rimljanske dobe starega Nevioudunum-a najde posebno veliko spominkov.***) Uže glasoviti kranjski zgodovinopisec Valvazor pripoveduje, da se je bil v podružni cerkvi v Vihernih našel steber z napisom „Novioduni“, potem da je bil kmet pri Krškem 4000 (?) denarjev z napisom „Constantinus“ (rimski cesar) našel. Drugih denarjev in kamenov z raznimi napisi, katere so učenjaki pregledovali, je bilo še več najdenih v okolici tega starega mesta. Na bližnjem štajarskem bregu, na Vidmu, je bil najden kamen z napisom, na katerem so učenjaki razložili ime nekega predstojnika temu mestu. Pri Drnovu je bil zapazil uže slavni slovenski pesnik in učenjak Vodnik sledi starega mestnega zidovja. Leta 1846. so naleteli celó na ostanke rimskega vodotoka in rimske kopelji. Leta 1860. je pa dalo kranjsko zgodovinsko društvo na tem slavnem mestu nalašč kopati, in pri tej priliki, kakor tudi pozneje šese je veliko znamenitih

*) Cesar Vespazijan je bil v mesto tudi nekaj rimskih veteranov, to je, dosluženi vojakov naselil. Pis.

**) V podružni cerkvi v Drnovem je vzdán kip rimskega Merkurija. Pis.

rimskih ostankov na dan spravilo. Dobili so se spominski kameni na čast paganskemu bogu Jupitru in mestnemu varhu (Schutzgeist, genius), potem podobni spominki na čast nekaterim dobrim rimskim cesarjem, na pr. Trajanu (vladal od 98 do 117 po Kr.), Hadrijanu (112—138. po Kr.), Marku Aurelu (161—180.), Septimu Severu (193—211).

Mark Aurel in njegov sovladar Lucij Verus sta bila še celó v te kraje došla in morebiti tudi v mestu samem bila pri priliki, ko sta se zoper divje narode Kvade in Markomane, ki so bili v Panonijo pridrli, bojevala. Po cesarju Flaviju Vespazijanu, kateri je mestu dal samostalno mestno ustavo in pomnožil število starešin, zvalo se je Flavium Neviudunum. Tudi se je našla od Velike vasi v Škocijan sled stare rimske ceste, ki je bila napeljana od Emone čez Mokronog v to najstarejše dolensko mesto in merila kacih 50 rimskih milj (naših milj kacih 11). Neviudunum, ki je spadalo najprvo k rimski provinciji Panoniji, kasneje pa bilo Italiji pridruženo, je ves čas (nad 400 let) pod Rimljani obstalo. Še celó v viharni dobi preseljevanja narodov se je obdržalo, kajti neimenovan rimski pisatelj ga še v osmem stoletju po starem imenu imenuje. Kaj je bilo vzrok njegovemu prepadu, kdaj ga je osoda svetovne minljivosti zadela, o tem nam zgodovina ne poroča. Gotovo ga ne boja vajeno in morda omehkuženo ljudstvo pred došlimi divjimi narodi, na pr. Obri, Magjari ni moglo več braniti.

J. L.

Slovensko slovstvo.

* „Jezičnik“, spisal J. Marn XIX. letnik, je ravnokar v posebnem natisu izšel ter obsega te-le pisatelje: a) Jožef Žemlja, b) Bernard Tomšič, c) France Malavašič, d) dr. Simon Klančnik, e) dr. Jožef Rogač, f) Janez Bonač, g) Matevž Lotrič, h) Leon Engelman Nožarjev in i) France Svetličič.

Res lepa družba častivrednih mož, ki so po raznih stanovih v iskreni ljubezni domovini posvečevali svoje dušne moči. Med njimi sta dva učena duhovna doktorja, dva župnika, en kaplan, en bogoslovec, en gimnazijalec, en zdravnik in en naroden učitelj. Ali je bilo premišljeno ali ne, da je prišla v letošnji „Jezičnik“ ravno ta vrsta, ne vemo; pomenljivo pa je vsakako in podučljivo, kako bi morali vsi vsak po svoje uže v mladosti edinostno delovati za domovino po stalnem geslu: „vse za vero, dom in cara!“ Razprave so silno zanimive, ker pisatelje kaže g. profesor po svoji stari navadi s peresom v roki, to je tako, kakor so sami pisali; posebno pa od izglednega pesnika Svetličiča priobčuje več še nenatisnenih mičnih pesmic. „Jezičnik“ je le v nekotikih iztislh in se prodaja v katoliški knjigarni po 60 kr.

Z veseljem čujemo, da se bo „Jezičnik“ tudi v prihodnjem letniku „Učiteljskega Tovariša“ nadaljeval. Učitelji smejo pač ponosni biti, da imajo za svoj list tako vrlega in izvedenega sodelavca. Želimo „Učiteljskemu Tovarišu“ prav obilno vspeha tudi zanaprej, ko ga bo zopet prvotni vrednik prevzel; da bi le v tem duhu nadaljeval, v katerem ga je vredoval naš tako značajni in preblagi g. Močnik!

Politični pregled leta 1881.

Po stari navadi svoji se ozró „Novice“ ob koncu leta na zahajajoče leto nazaj ter pogledajo, kaka bila je letina na političnem polju sploh, a na narodnem posebej. Oglejmo si toraj najprej unanji svet vsaj toliko, kolikor briga nas in kolikor se dogodbe tega leta dotikajo naše širje in ožje domovine.

Ako se ozremo po političnem obnebj, nas ne straši z nobene strani črn oblak, vse okoli je jasno, le na laški strani je nekoliko zavlečeno in na jugu še ne vse prav zvedreno. Mir in prijateljstvo z vsemi državami okrog, ker tudi one zdaj bolj mislijo na svojo notranjo vravnavo, nego da bi gledale poželjivo čez meje. V Rusiji je po groznem umoru cara Aleksandra II. in nastopu Aleksandra III. notranji mir, tudi ona se krepi in razvija znotraj, nihilistov kači je menda za zmiraj izdrt strupeni zob. — V Nemčiji zdaj Bismark popravlja, kar je v prejšnjih letih skazil; z Avstrijo je sklenjeno prijateljstvo in tudi z rimskim papežem se je zavoljo katoličanov o glavnih zadevah uže pogodil. — Francozi in Angleži imajo domá in po svojih kolonijah v Aziji in Afriki preveč posla, da ne marajo motiti evropskega miru. Turčija gre svojo pot splošnega razpada naprej, od nje se nam ni bati nobene sile več. Srbska, Črnagora in Rumunija se tudi vravnava v notranjem gospodarstvu, le z zadnjo smo bili zadnje dni prišli nekoliko navskriž zavoljo podnavske komisije, pa bo uže kralj vse poravnal.

Le laška stran nima nič kaj veselega obraza. Na Laškem kuje in snuje očitno in na skrivnem svoje naklepe zoper Avstrijo tista mnogoglavna pošast, katera je znana pod imenom „irredenta“ in ki svoje kremplje steza čez naše meje, da bi odkrehnila od Avstrije kos do juliških alp. Svojih udov ima veliko na naši zemlji, posebno v Trstu, po Istri in Dalmaciji. Med našo in laško vlado pa je lepo prijateljstvo, ki je bilo proti koncu leta še posebno vtrjeno s tem, da je laški kralj s kraljico prišel k našemu cesarju na Dunaj na obiskovanje. Toraj bi nam od laške strani pretila nevarnost le, če bi laška „irredenta“ prekucnila kraljev prestol.

Kako je po drugih evropskih državah, za nas ni posebne važnosti, ker smo z njimi večidel le v kupčijskih zvezah, pa tudi te so dobro vredjene po trdnih pogodbah.

Veliko mikavneji je pogled v notranjo Avstrijo, ker tu se je v tem letu marsikaj važnega zgodilo.

Najprvo nam je omeniti vesele dogodbe v presvitli rodovini naše cesarske hiše, katero je vse cesarstvo z navdušenostjo obhajalo, in ta je: poroka našega cesarjeviča Rudolfa z belgiško princesinjo Štefanijo dne 10. maja. Ta zaveza je tudi velike politične važnosti, ker je zveza presvitle cesarske avstrijske rodbine s kraljevo rodbino belgijsko. Narodi avstrijski so je bili pa še zato prav iz srca veseli, ker dobé po nji kedaj najblažjo mater. Božji blagoslov toraj presvitlemu mlademu paru!

Vodstvo unanje politike je v tem letu premenilo glavo, a ne sisteme; skoro lahko rečemo, da je sedanji njegov načelnik še bolj zaupni mož prestola, kakor je bil prejšnji. Premembe pa je kriva smrt, ki je prejšnjega ministra unanjih zadev Haymerleja nenadoma zadela. Presvitli cesar je potem poklical na njegovo mesto avstrijskega poverjenika v Petrogradu, grofa Kalnokya, ki se je pri svojem nastopu uradnikom tako pokazal, da smemo od njegove politike pričakovati najboljšega sadu tako za Avstrijo sploh, kakor za našo bodočnost posebej. Vse kaže, da se avstrijska unanja politika obrača na stran Slovanom ugodnejšo.

Notranja politika kaže tudi — če ne še popolnem dobre, vsaj nekoliko boljše stran. Taaffe, katerega in čegar ministerstvo so Herbstovi „ustavoverci“ ali judovski nemci vse leto prekucevali, stoji ob koncu leta trdneje ko kedaj; da ima Taaffe vse zaupanje cesarja, kateri hoče narediti mir med svojimi narodi, to pričajo besede, ki jih je presvitli cesar rekel tržaški deputaciji (navajamo jih na drugem mestu); tacega odlikovanja iz ust samega